

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta sociálních věd

Institut mezinárodních studií

PROTOKOL O HODNOCENÍ DIZERTAČNÍ PRÁCE

(Posudek oponenta)

Práci předložil(a) student(ka): **Kateřina Vnoučková**

Název práce: **Okno příležitosti: Přeshraniční výměna v oblasti životního prostředí na jihomoravsko-dolnorakouské hranici v letech 1984-1995**

Oponoval (u externích oponentů uveďte též adresu a funkci v rámci instituce):

Doubravka Olšáková, PhD., samostatný výzkumný pracovník

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Vlašská 9, Praha 1

Dizertační práce si klade za cíl popsat tři tematické okruhy týkajících se environmentální problematiky příhraniční a přeshraniční problematiky, tj. přeshraniční spolupráci v procesu obnovy venkova, ochranu přírody (řeší na příkladu příhraničních přírodních parků a chráněných krajinných oblastí či biosférických rezervací) a problém přeshraničního znečištění přírodních zdrojů.

V daném rozsahu se práce věnuje nejen deskripci daného regionu, jak zní název, ale také přeshraniční problematice environmentálního přístupu k němu. V tomto smyslu používá autorka téměř výhradně pojem „životní prostředí“, přičemž bohužel v textu schází širší zhodnocení a definice základních pojmů environmentálních dějin, tj. příroda a životní prostředí – a od nich se odvíjející terminologie. Autorka danou terminologii používá spíše intuitivně, tento nedostatek je však v práci patrný a poněkud negativně ovlivňuje celkovou strukturu textu a vyznění práce, která pojímá přírodu a environmentální otázky jako výzkumný předmět a poněkud v kontrastu ke stávajícím trendům environmentálních dějin se vyhýbá jejich chápání coby subjektu. Charakteristickým znakem tohoto autorčina přístupu je důraz na politickou sféru a rezignace na širší přesah k environmentálním problémům. Životní prostředí autorka pojímá jako prioritu politické agendy, která je svým způsobem předmětem diplomatického vyjednávání, avšak nikoliv na mezinárodní úrovni, ale pouze na úrovni regionální. Tento typ environmentální diplomacie se stal v průběhu studené války velmi významným hybatelem mezinárodních vztahů a její význam dochází ocenění teprve

v současné době. Uvedme ostatně jen ty nejznámější příklady ve střední Evropě, tj. vliv velkých vodohospodářských staveb typu Gabčíkovo-Nagymaros na koncept přeshraniční i mezinárodní spolupráce v oblasti vědy, techniky a životního prostředí, či dopad černobylské havárie v roce 1986 na přehodnocení využití jaderné energetiky v Evropě a její důsledky pro přeshraniční i mezinárodní spolupráci.

Vzhledem k tématu je logické, že autorka ve své práci uplatňuje přístup tzv. „provázaných dějin“, kde se hybatelem vzájemné dynamiky přeshraničního regionu stává environmentální tematika, ať již hovoříme o ochraně životního prostředí či přesahům k urbánním dějinám v podobě tematiky „obnovy venkova“ na příkladu zvelebování vesnic a městysů v daném regionu. Tento přístup vysoce oceňuji, neboť se v české historiografii jedná o první příklad takto transnacionálně vystavěné argumentace, který je navíc – jak dokládá tato práce – více než zdařilý. Návaznost na koncept Miloše Řezníka, který označuje určité regiony za „pulsující regiony“ (s. 40), je jasně patrná a Kateřina Vnoučková velmi zdařile prokázala, které faktory, jakým způsobem a s jakou váhou, ovlivňují dynamiku těchto pulsujících regionů.

Dalším kladem této práce je poměrně velmi pečlivě zpracovaná heuristika k publicistické činnosti v českém a rakouském regionálním tisku, která musela být vzhledem k přístupnosti pramenů nesmírně náročná. Dále je zapotřebí ocenit práci s archivními fondy „přeshraničních“ komisí, které dosud nebyly více využívány, přestože jejich potenciál pro poznání dynamiky mezinárodních vztahů je velký. Za nejzdařilejší část práce považuji šestou kapitolu *Přeshraniční spolupráce v ochraně přírody*. Konkrétní pasáže jako například kapitola 7.1.1. *Znečištění Dyje do roku 1989* a kapitola 7.1.2. *Přetrvávající problém v 90. letech*, by si bezesporu zasloužily rozpracovat do podoby samostatného textu publikovaného v akademickém časopise, ideálně pak celá sedmá kapitola – *Přeshraniční znečištění*.

Celkové hodnocení situace ochrany přírody a životního prostředí odpovídá současnému stavu poznání a soudobé historiografii na dané téma. Polemizovat lze nicméně s konstatováním na s. 34 – „Negativní dopady znečištěného životního prostředí na životy obyvatel naopak dlouho neměly v ideologickém řízení země místo.“ Toto konstatování odporuje povaze opatření, která byla v Československu ve vztahu k životnímu prostředí přijímána a kam řadíme například výstavbu vysoce propojené sítě hygienických stanic. Problém těchto opatření tkvěl v jejich technokratickém přístupu k dané problematice, který byl však vyvažován proaktivním přístupem jednotlivých expertů, jak o něm hovoří například i sama autorka. Ke střetávání těchto technokratických opatření s realitou docházelo především

na regionální a lokální úrovni, přičemž v příhraničních regionech byly tyto otázky nejen problémem místního mocenského vyjednávání, ale podléhaly (a samy zpětně ovlivňovaly) také dynamice mezinárodních vztahů.

V tomto smyslu představuje již samo téma práce výrazný posun v bádání na toto téma. Adekvátní pozornost by se proto měla věnovat také aktérům, kteří byli aktivní na všech třech úrovních politiky: mezinárodní, národní i lokální. Zcela v logice dané struktury proto autorka v textu poukazuje na důležitou roli Ivana Dejmalu při ustavování agendy mezinárodní i přeshraniční spolupráce Československa, a posléze České republiky, po roce 1989. Tento aktér, který aktivně vystupoval jak na mezinárodní, tak národní, ba i regionální úrovni, patřil v Československu mezi přední experty na problematiku udržitelného rozvoje. Podle mého názoru se tento jeho přístup musel promítat i do jeho koncepce transregionální spolupráce, autorka jej však v textu netematizuje. Detailnější popis jeho iniciativ na nižších úrovních by přispěl k bližšímu poznání role těchto aktérů, jejich významu pro příhraniční spolupráci a následně by také zřejmě ovlivnil naše smýšlení o vlivu příhraniční spolupráce na mezinárodní politiku a její agendu.

Ne nepodstatnou roli totiž hrála v celkové dynamice příhraničních regionů v 90. letech právě ekonomická situace. Autorka ve své práci poukazuje na regionální efekty „push“ a „pull“, které zásadním způsobem ovlivňují dynamiku transferů mezi jednotlivými regiony, ať již se jedná o zboží, služby či znalosti a vědomosti. Tento fenomén je jasně patrný spíše u krátko- a střednědobých fenoménů, v případě dlouhodobých fenoménů – jako například snaha o založení národních parků či CHKO – ukazuje komparace podobné prvky inspirace, ovšem dynamika se odvíjí spíše od vnitropolitického vývoje.

Celkově považuji práci za zdařilou a doporučuji ji k obhajobě. Práce splňuje potřebné náležitosti, které jsou na dizertační práci na UK kladeny. Práce je zpracována po teoretické i metodologické stránce dostatečně fundovaně, její argumentace i logická struktura jsou velmi dobře patrné a na sebe navazující. Z metodologického pohledu je nicméně poněkud problematické využívání rozhovorů a v práci je zapotřebí jasně určit, o jaký typ pramenů se jedná. Autorka bohužel nikde nezmiňuje, zda v průběhu výzkumu vznikla specializovaná sbírka rozhovorů vedená metodou oral history – a tím pádem jsou tyto rozhovory a jejich přepisy eticky ošetřené a zpřístupněné dalším badatelům, kteří projeví zájem o to rozhovory ověřit či využít autentické nahrávky pro svůj vlastní výzkum.

Za silnou stránku této práce považuji otevření tématu příhraniční a přeshraniční spolupráce v oblasti environmentální agendy, kde autorka jako jedna možná z prvních v ČR zdařile využila fondů bilaterálních přeshraničních komisí. Za slabší stránky považuji intuitivní

přístup a využívání terminologie environmentálních dějin, která by si zasloužila přesnější a argumentačně lépe podloženou práci s klíčovými tématy (ochrana přírody, péče o krajinu, ekologie, životní prostředí, atd.). Ani tato výtka však nic nemění na pozitivním vyznění celé práce a jejím přínosu pro rozvoj environmentálních dějin.

DOPORUČENÍ / NEDOPORUČENÍ K OBHAJOBĚ:

Na základě výše uvedeného posudku doporučuji tuto dizertační práci k obhajobě.

Datum: 24.5.2022

Podpis: